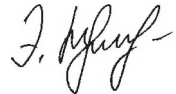

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

РИБНИКОВА ЕЛІНА ЮРІЇВНА

УДК 346.7:620.91(477)

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 12.00.04 — господарське право;
господарсько-процесуальне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
ПОДЦЕРКОВНИЙ Олег Петрович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права
і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
ПОЄДИНОК Валерія Вікторівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри господарського права;

кандидат юридичних наук, доцент
ЧАЙКОВСЬКА Валентина Володимирівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри адміністративного
та господарського права

Захист відбудеться « 05 » жовтня 2018 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « 04 » вересня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціально-економічний розвиток суспільства не стоїть на місці, у зв'язку із чим потреби людства як в електричній, так і тепловій енергії з кожним роком неухильно зростають. Наразі основою енергетики будь-якої країни світу є такі традиційні енергетичні ресурси, як вугілля, нафта та природний газ. Враховуючи їхню вичерпність, вони не можуть розглядатися як надійне джерело енергії у довгостроковій перспективі. До того ж їхнє розміщення у світі досить нерівномірне і більшість країн вже відчувають їхній дефіцит. Залежність від зовнішніх постачань енергетичної сировини, непрогнозованість цін не неї, негативні екологічні наслідки від її використання зумовили вектор розвитку національних енергетичних систем, у якому важливе місце відведено використанню відновлюваних джерел енергії (далі — ВДЕ), які на відміну від традиційних енергетичних ресурсів характеризуються невичерпністю, доступністю та меншою екологічною шкодою. Щороку інвестиції у галузь відновлюваної енергетики зростають і, за умови запровадження зваженої державної політики підтримки виробників відновлюваної енергії, поступово перетворюються із високо ризикованих капіталовкладень у надійне джерело прибутку. Підтримуючи енергетичну безпеку країни і виступаючи рентабельним об'єктом для інвестування, використання ВДЕ сприяє гармонійному поєднанню публічних і приватних інтересів.

Передумовою збільшення обсягів використання ВДЕ для генерації енергії у будь-якій країні світу є наявність необхідного правового поля для виробників і споживачів відновлюваної енергії. В Україні більшість нормативно-правових актів у досліджуваному секторі енергетики носить переважно рамковий характер і лише визначає концептуальні засади та напрямки регулювання використання ВДЕ в країні. Недостатньо системно на законодавчому рівні вибудовані засоби господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ, що перешкоджає реалізації усього їх потенціалу в Україні.

Окремі проблеми державного регулювання використання ВДЕ та міжнародного співробітництва у галузі відновлюваної енергетики розглядалися такими зарубіжними вченими, як С. Брейєр, Р. Гаас, І. Л. Зерчанінова, Н. Клейн, А. Є. Копилов, К. Корі, Т. Кутюр, М. Метайєр, А. Свінбанк, Дж. Твайделл, А. Уейр, Е. Уільямс.

Серед вітчизняних вчених слід відзначити наукові праці В. Б. Агеєва, А. В. Башун, Я. С. Бенедик, О. Л. Волошина, М. О. Герасименко, Г. Д. Джумагельдієвої, Г. М. Калетніка, М. М. Кузьміної, Т. О. Курбатової, Н. М. Мхітаряна, О. О. Прутської, М. Д. Рабіновича, Б. С. Серебреннікова, М. В. Чіпко. Втім у відповідних роботах розглядаються лише загальні аспекти державного регулювання використання ВДЕ і не розкриті питання щодо створення ефективних механізмів господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ.

У зв'язку із чим виникає нагальна потреба у переосмисленні на науковому рівні механізму господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні з виробленням відповідних пропозицій щодо його вдосконалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011—2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116 U001842) на 2016—2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення організаційно-правових засад використання ВДЕ в Україні та формулювання пропозицій щодо вдосконалення існуючих та впровадження нових засобів господарсько-правового стимулювання використання відповідних джерел енергії. Для досягнення зазначеної мети було визначено такі **завдання:**

з'ясувати співвідношення понять «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» та «альтернативні джерела енергії»;

обґрунтувати доцільність переведення вітчизняного енергетичного сектора на використання ВДЕ;

охарактеризувати сучасний стан міжнародно-правового регулювання використання ВДЕ та визначити роль міжнародних організацій у господарсько-правовому стимулюванні використання ВДЕ;

встановити правову природу відносин щодо стимулювання використання ВДЕ;

визначити поняття, ознаки, функціональне призначення, етапи здійснення господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ та встановити необхідні кроки щодо підвищення його ефективності в Україні;

окреслити систему органів, уповноважених здійснювати господарсько-правове стимулювання використання ВДЕ, з розробленням пропозицій з її вдосконалення;

розкрити сутність договірної забезпечення використання ВДЕ в Україні та надати класифікацію відповідних договорів;

сформулювати практичні рекомендації щодо господарсько-правового стимулювання генерації та споживання електричної та теплової енергії, отриманої з ВДЕ, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду;

визначити специфіку правового регулювання використання ВДЕ у сфері транспорту та розробити рекомендації щодо господарсько-правового стимулювання розвитку ринку біологічних видів палива в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні.

Предметом дослідження є господарсько-правове стимулювання використання ВДЕ в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи: діалектичний, формально-юридичний, формально-логічний, історичний, системно-структурний, аналітико-синтетичний та порівняльно-правовий. За допомогою діалектичного методу було розглянуто правову природу господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні та світі (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 3.1, 3.2). Формально-юридичний метод дозволив здійснити аналіз правових джерел, якими регулюється використання ВДЕ в Україні та за кордоном (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2). Формально-логічний метод був застосований для уточнення змісту окремих правових понять та положень (1.1, 2.1, 3.1, 3.2). Історико-правовий метод дозволив проаналізувати положення законодавства з питань господарсько-правового стимулювання в історичній ретроспективі (1.1, 1.2, 1.3, 2.3, 3.1, 3.2). За допомогою системно-структурного методу досліджувались господарські відносини щодо використання ВДЕ та ефективність господарсько-правових засобів стимулювання використання ВДЕ (підрозділ 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). При формулюванні пропозиції щодо перспектив розвитку господарсько-правового стимулювання ВДЕ в Україні та пропозицій щодо його удосконалення було використано порівняльно-правовий та аналітико-синтетичний методи (підрозділ 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці таких провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі господарського права та міжнародного права, як: В. Б. Агеєв, О. А. Беляневич, Я. С. Бенедик, С. Д. Білоцький, С. Брейер, О. Л. Волошин, Р. Гаас, М. О. Герасименко, Г. Д. Джумагельдієва, Д. В. Зягіна, Г. М. Калетнік, Н. Клейн, А. Є. Копилов, К. Корі, М. М. Кузьміна, Т. О. Курбатова, М. Метайер, В. С. Мілаш, Д. М. Міхальов, Н. М. Мхітарян, О. П. Подцерковний, В. В. Поєдинок, О. О. Прутська, М. Д. Рабінович, А. Свінбанк, Б. С. Серебренніков, Дж. Твайделл, А. Уейр, Е. Уільямс, В. С. Устименко, М. В. Чіпко, Л. Т. Шевчук.

Нормативно-правовою основою дослідження є законодавство України та міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини щодо використання ВДЕ.

Емпіричну основу дослідження склали статистичні дані, зокрема Державної служби статистики України та Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що пропонується дисертація є першим комплексним дослідженням засобів господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні, на підставі якого отримані такі результати:

уперше:

доведено необхідність узагальнення у нормативно-правових актах термінів «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» та «альтернативні джерела енергії»

під єдиним терміном «відновлювані джерела енергії», що дозволить уніфікувати термінологію у галузі відновлюваної енергетики з міжнародно-правовими актами та сприятиме однаковому тлумаченню правових приписів щодо стимулювання використання відповідних джерел енергії;

визначено поняття господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ як процесу цілеспрямованого впливу органів державної влади, органів місцевого самоврядування, профільних організацій, фінансових установ на господарюючих і негосподарюючих суб'єктів з метою активізації виробництва та споживання енергії, виробленої на основі ВДЕ, шляхом закладення в господарському законодавстві як позитивних, так і негативних засобів спонукання;

класифіковано засоби позитивного господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ шляхом виокремлення фінансово-господарських, організаційно-правових та інформаційно-психологічних засобів;

обґрунтовано напрямки скорочення строків окупності та підвищення інвестиційної привабливості проєктів у галузі відновлюваної теплової енергетики на підставі розрахунку економічно обґрунтованих тарифів на відновлювану теплову енергію, що передбачає врахування питомих витрат на її генерацію на основі кожного з можливих видів ВДЕ;

удосконалено:

визначення поняття ВДЕ як предмета господарського правового регулювання, під якими запропоновано розуміти відтворювані біосферою невикопні джерела енергії, які забезпечують якомога дешевий та локальний спосіб отримання енергії, що гарантує енергетичну безпеку України;

класифікацію договорів у галузі відновлюваної енергетики залежно від форми волевиявлення сторін та залежно від предмета;

обґрунтування господарсько-правової природи стимулювання використання ВДЕ з урахуванням того, що саме господарські відносини як найбільш енергетично залежні піддані першочерговому правовому впливу у цій сфері, а підвищення ефективності механізму стимулювання використання ВДЕ потребує залучення підприємницького сектора та активізації усієї сукупності господарських відносин у напрямку якомога повнішого використання ВДЕ;

підходи до напрямків розвитку законодавства щодо перспективи «зеленого» тарифу з огляду на його строковість, що передбачають поступову переорієнтацію суб'єктів господарювання на стимулюючі засоби, які стабілізують попит на ВДЕ, зокрема систему квотування, яка набула поширення у Швеції, Бельгії, Великобританії, шляхом зобов'язання власників генеруючих потужностей на основі ВДЕ реалізовувати 50 % виробленої відновлюваної електроенергії до 2030 року за «зеленим» тарифом, у той час як інші 50 % мають бути реалізовані у рамках системи квотування;

обґрунтування механізму впровадження в Україні системи бізнес-інкубаторів в якості інфраструктурного механізму підтримки господарюючих суб'єктів

у галузі відновлюваної енергетики, зокрема шляхом не лише спеціального фінансування відповідних заходів, але й закріплення на законодавчому рівні послуг, що мають надаватися в цих бізнес-інкубаторах за державний кошт (технологічних, бухгалтерських, юридичних тощо);

підходи до розуміння поняття енергетичної безпеки у вузькому значенні як стану енергетичної галузі, за якого підприємства виробники енергії спроможні забезпечити поточні та потенційні побутові енергетичні потреби країни шляхом безперебійної подачі як теплової, так і електричної енергії належної якості за розумними цінами, а також у широкому значенні як складової національної безпеки, яка являє собою здатність енергетичної галузі забезпечувати гідні умови життя і розвитку особистості, стабільні умови для розвитку економіки країни, здатність держави до захисту своїх енергетичних інтересів як на державному, так і на міжнародному рівні;

дістали подальшого розвитку:

положення щодо нагальної потреби модернізації податкового режиму господарської діяльності у контексті господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ у сфері транспорту, зокрема шляхом:

— виведення біостанолу із групи підакцизних товарів та встановлення нульової ставки акцизного податку на біодизель та паливо моторне альтернативне до моменту, коли частка альтернативних видів палива у загальному балансі палива в Україні не досягне 20 %;

— деталізації положень МК України щодо звільнення від оподаткування операцій із ввезення на митну територію України товарів, зазначених у п. 17 ч. 1 ст. 282 та підп. 5 п. 4 розділу XXI МК України, за умови, що ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні, шляхом розробки і затвердження переліку відповідних товарів вітчизняного виробництва;

підходи щодо вдосконалення дозвільної системи у сфері відновлюваної енергетики, зокрема шляхом надання власникам об'єктів ВДЕ першочергового права на відведення земельних ділянок для розміщення своїх генеруючих потужностей, а також шляхом звільнення власників об'єктів відновлюваної електроенергетики від сплати за приєднання електроустановок до електричних мереж;

обґрунтування ефективних механізмів заохочення використання ВДЕ з урахуванням передового іноземного досвіду таких країн, як Німеччина, Австрія, Данія, Швеція, Фінляндія, та можливостей їхньої адаптації до українських реалій, зокрема шляхом запровадження екологічного податку за використання природного газу для опалення та вимоги щодо обов'язкового суміщення традиційного палива з біокомпонентами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі — з метою подальшого дослідження засобів господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ;

у навчальному процесі — для викладання курсів «Господарське право», «Міжнародне право», «Екологічне право», при розробці методичних рекомендацій, коментарів, навчальних посібників;

у нормотворчій та правозастосовній діяльності — для вдосконалення чинного законодавства у галузі відновлюваної енергетики, зокрема для внесення змін та доповнень до законів України «Про альтернативні джерела енергії», «Про альтернативні види палива», «Про енергозбереження» тощо (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у Миколаївській митниці ДФС від 14 березня 2018 року).

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Одержані у процесі дослідження висновки, узагальнення та пропозиції висвітлені на таких науково-практичних конференціях: «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 3—4 березня 2017 р.), «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 19—20 травня 2017 р.), «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (м. Київ, 8—9 вересня 2017 р.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження відображені у 8 наукових публікаціях, 4 з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 — у зарубіжному виданні та у 3 тезах доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (242 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи становить 222 сторінки, з яких список використаних джерел — 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологію, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження та кількість публікацій за темою дисертації, указано структуру та обсяг роботи.

Перший розділ «Теоретико-правові засади державного регулювання використання ВДЕ» складається з трьох підрозділів, в яких визначається

сутність ВДЕ та аналізується сучасний стан нормативного забезпечення їхнього використання в Україні і у світі.

У підрозділі 1.1. «Поняття ВДЕ за законодавством України та їх значення для забезпечення енергетичної безпеки країни» зазначено, що вітчизняна історія використання об'єктів відновлюваної енергетики на території сучасної України бере свій початок ще з 30-х років минулого століття.

На підставі аналізу таких вітчизняних нормативно-правових актів, як закони України «Про енергозбереження», «Про альтернативні види палива» та «Про альтернативні джерела енергії», зроблено висновок щодо відсутності єдності у понятійно-категоріальному апараті у галузі відновлюваної енергетики, що проявляється в одночасному вживанні таких схожих за своїм змістом термінів, як «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» і «альтернативні джерела енергії». З метою визначення їхнього співвідношення було досліджено такі складові цих термінів, як «відновлюване джерело енергії», «невідновлюване джерело енергії», «традиційне джерело енергії», «нетрадиційне джерело енергії», «первинний енергетичний ресурс», «вторинний енергетичний ресурс». Встановлено, що термін «альтернативні джерела енергії» є ширшим за термін «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» і окрім ВДЕ до їхнього складу входять вторинні енергетичні ресурси, які можуть бути як відновлюваними, так і невідновлюваними.

Відстоюється позиція, що виділення вторинних джерел енергії у складі альтернативних джерел енергії ускладнює розуміння останніх, не містячи при цьому змістовного навантаження.

Доведено необхідність узагальнення у нормативно-правових актах термінів «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» і «альтернативні джерела енергії» під терміном «ВДЕ». Аргументовано недоцільність надання вичерпного переліку ВДЕ у Законі України «Про альтернативні джерела енергії», оскільки за такого підходу залишається не визначеною доля потенційно нововинайдених ВДЕ.

У підрозділі 1.2. «ВДЕ в контексті міжнародного законодавства» встановлено, що на сучасному етапі немає єдиного уніфікованого міжнародно-правового акта у галузі відновлюваної енергетики. Окремі аспекти використання ВДЕ розкриваються в міжнародно-правових актах, міжнародних договорах, рішеннях міжнародних організацій, неурядових організацій тощо.

На основі аналізу таких міжнародних нормативно-правових актів, як Стокгольмська декларація з навколишнього середовища, Європейська енергетична хартія, Договір до Енергетичної хартії та Протокол до неї, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Декларація тисячоліття ООН, Паризька угода, Директиви ЄС, зроблено висновок, що усвідомлення світовою спільнотою необхідності переходу на ВДЕ є не новою тенденцією у суспільстві, але у різні періоди підвищений інтерес до їхнього використання був продиктований різними факторами: якщо

наразі — здебільше дефіцитом традиційних енергетичних ресурсів, то у XX столітті — ідеями щодо потреби комплексної охорони довкілля.

Зазначено, що неухильний процес інтернаціоналізації усіх галузей народного господарства, і галузі відновлюваної енергетики зокрема, став причиною активізації міжнародного співробітництва у напрямку стимулювання використання ВДЕ. Визначено ключову роль таких міжнародних урядових організацій, як ООН, МЕА, IRENA, Енергетичне співтовариство у кооперації державних зусиль щодо широкого впровадження ВДЕ. Акцентовано увагу на значенні міжнародних неурядових організацій, зокрема INFORCE, REN21, EUROSOLAR, AEBIOM, у впровадженні заходів щодо стимулювання використання ВДЕ.

Наголошено на тому, що участь України в міжнародних організаціях, діяльність яких пов'язана зі стимулюванням використання ВДЕ, є джерелом всеосяжного комплексу рекомендацій з розбудови відновлюваної енергетики, можливістю отримання значних фінансових надходжень для потреб цього сектора енергетики.

У підрозділі 1.3. «Сучасний стан правового регулювання використання ВДЕ в Україні» досліджено систему законодавчого опосередкування використання ВДЕ в Україні.

Констатовано, що недодержання державних гарантій щодо перегляду ставок «зелених» тарифів робить діяльність з виробництва електроенергії на основі ВДЕ ризикованою як для вітчизняних, так і для зарубіжних інвесторів. Встановлено необхідність запровадження фіксованої ставки «зеленого» тарифу для електроенергії, виробленої у результаті комбінованого використання традиційних джерел енергії та ВДЕ. З метою заохочення використання ВДЕ для виробництва електроенергії обґрунтовано необхідність встановлення обмеженого терміну дії технічних умов, що стимулюватиме власників проєктів з електроенергетики, та відновлюваної електроенергетики зокрема, вчасно завершувати будівництво своїх генеруючих потужностей.

Проаналізовано ефективність такого аналогу системи «зелених» тарифів, як система «зелених» надбавок, яка створює стимули для виробництва електроенергії в часи високого попиту на неї. У результаті встановлено, що на сучасному етапі розвитку відновлюваної електроенергетики в Україні запровадження цієї схеми підтримки виробників відновлюваної електроенергії завчасне і для її реалізації спочатку необхідний розвиток масштабних виробництв електроенергії на основі біомаси та малих гідроелектростанцій, оскільки саме ці потужності можуть «грати» на ринку електроенергії, швидко реагуючи на зміни попиту на ньому.

Другий розділ «Господарсько-правовий механізм стимулювання використання ВДЕ в Україні» складається з трьох підрозділів, які присвячено розгляду основних елементів змісту відносин щодо господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні.

У підрозділі 2.1. «Господарсько-правове стимулювання як елемент державної економічної політики у галузі відновлюваної енергетики в Україні» констатовано, що галузь відновлюваної енергетики є однією з таких галузей господарства, що не може самостійно розвиватися в рамках ринкового механізму і потребує державного втручання. Об'єктивними чинниками, що визначають потребу у державному регулюванні галузі відновлюваної енергетики, є неспроможність ринкових механізмів забезпечити конкурентоспроможність ВДЕ поряд із традиційними джерелами енергії.

Зроблено висновок, що у разі зведення господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ лише до економічних важелів та стимулів втрачається комплексність впливу і значно звужується коло інструментів регулювання. Обґрунтовується необхідність запровадження механізму позитивного господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ шляхом поєднання фінансово-господарських, організаційно-правових, інформаційно-психологічних засобів впливу.

Визначено, що фінансово-господарські стимули у галузі відновлюваної енергетики в Україні реалізуються за допомогою тарифної, фіскальної політики та прямого фінансування. Обґрунтовано доцільність розширення кола фінансово-господарських стимулів шляхом запровадження системи квотування та пов'язаної з нею системи «зелених» сертифікатів. Акцентовано увагу на тому, що запровадженню системи квотування має передувати перехідний етап, що пояснюється тим, що миттєвий перехід від системи «зелених» тарифів до системи квотування спричинить багато ризиків для виробників відновлюваної електроенергії, які вже отримали «зелений» тариф, а також для інвесторів, які зробили свої капіталовкладення у проекти з ВДЕ, сподіваючись на фінансові винагороди у вигляді «зеленого» тарифу. У цьому контексті зроблено висновок щодо необхідності передбачити можливість для вищезазначених категорій осіб реалізувати 50 % згенерованої відновлюваної електроенергії до 2030 року за «зеленим» тарифом, у той час як інші 50 % мають бути реалізовані у рамках системи квотування.

Відзначено, що організаційно-правові стимули, що насамперед полягають у зменшенні термінів, потрібних для схвалення проектної документації для об'єктів ВДЕ, а також у підвищенні гнучкості існуючих механізмів державного управління галуззю відновлюваної енергетики, орієнтовані на усунення юридичних і бюрократичних перешкод на шляху розвитку підприємницької діяльності у досліджуваному секторі енергетики. У цьому напрямку важливим є оптимізація процедури отримання «зеленого» тарифу, яка може полягати у можливості отримання усієї дозвільної документації за процедурою «єдиного вікна».

Крім того, встановлено, що відсутність сучасних інститутів інфраструктури у секторі відновлюваної енергетики чинить негативний вплив на збільшення обсягів використання ВДЕ, у зв'язку із чим інфраструктурне забезпечення досліджуваної галузі, що насамперед полягає в її кадровому забезпеченні та

наявності необхідної матеріально-технічної бази, зокрема спеціалізованих навчальних закладів та науково-дослідницьких центрів, має стати ефективним організаційно-правовим стимулом до генерації енергії на основі ВДЕ.

Обґрунтовано значення інформаційно-психологічних стимулів для підвищення обізнаності населення щодо доцільності відмови від використання традиційних джерел енергії на користь ВДЕ як для задоволення особистих потреб, так і для загального процвітання країни.

З огляду на те, що господарсько-правове стимулювання розглядається як складова механізму державного регулювання галузку відновлюваної енергетики, зроблено висновок, що, в першу чергу, воно здійснюється органами державної влади. Визначено місце у його реалізації урядових та неурядових профільних організацій, а також фінансових установ.

Адресатами господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ визначені як наявні, так і потенційні виробники відновлюваної енергії та її споживачі. Відзначено, що на даному етапі стимулюванню споживання відновлюваної енергії приділяється недостатньо уваги, що є суттєвим прорахунком державної політики у галузі відновлюваної енергетики, оскільки нарощування обсягів виробництва будь-якої продукції, і енергії зокрема, має супроводжуватися збільшенням попиту на неї.

Об'єктом господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ визначено сприятливі умови для виробництва та споживання енергії на основі ВДЕ.

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти реалізації господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні та їх повноваження» наголошується на тому, що ключовим елементом механізму господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ є суб'єкти його реалізації. Саме від якості виконання ними обов'язків, від їхньої здатності швидко реагувати на ринкові перетворення залежить ефективність запроваджених важелів та стимулів.

Досліджена компетенція Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України щодо господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні. При цьому запропоновані шляхи покращення взаємодії цього органу із компетенцією Міністерства енергетики та вугільної промисловості України та Міністерства екології та природних ресурсів України у напрямку розбудови відновлюваної енергетики в Україні.

Запропоновано подолати недоліки сучасної системи компетентних державних органів у досліджуваному секторі енергетики шляхом вдосконалення компетенції місцевих державних адміністрацій. Враховуючи те, що потенціал ВДЕ різниться по всій території країни, для ефективного стимулювання їхнього використання місцеві органи виконавчої влади мають бути наділені достатнім обсягом владних повноважень та достатнім рівнем фінансування, які би надали їм реальну можливість реалізовувати цілі та завдання щодо розвитку відновлюваної енергетики в умовах їхньої адміністративно-територіальної одиниці.

Серед суб'єктів реалізації господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ також виділені вітчизняні та міжнародні банки, а також неурядові організації, зокрема Українська асоціація відновлюваної енергетики, Європейсько-українське енергетичне агентство, Біоенергетична асоціація України. З метою активізації діяльності зазначених суб'єктів у напрямку стимулювання використання ВДЕ в Україні доведено важливість їхньої взаємодії з органами державної влади щодо визначення пріоритетних проєктів з ВДЕ, зокрема шляхом створення єдиної бази даних відповідних проєктів, проведення спільних конференцій, круглих столів з питань використання ВДЕ тощо.

Зроблено висновок, що розбудова мережі бізнес-інкубаторів, діяльність яких буде направлена на підтримку новостворених суб'єктів господарювання у галузі відновлюваної енергетики, є перспективним засобом стимулювання використання ВДЕ. Зазначено, що для того, щоб інкубаційна програма була успішною, існує потреба в тісній взаємодії бізнес-інкубаторів з органами державної влади, фінансовими установами, університетами, науково-дослідними інститутами, юристами, маркетологами, бізнесом тощо.

У підрозділі 2.3. «Договірне забезпечення використання ВДЕ в Україні» зазначено, що попри важливість державного регулювання галузі електроенергетики, і відновлюваної електроенергетики зокрема, у цьому секторі господарства країни важливого значення набуває договірне регулювання як самостійний правовий спосіб організації конкретних індивідуальних зв'язків господарюючих суб'єктів, що існує поряд з їхньою нормативно-правовою регламентацією.

Розкрита роль типових договорів серед приватноправових засобів врегулювання відносин у галузі відновлюваної електроенергетики, на підставі чого констатовано, що обмеження ринкової саморегуляції у досліджуваній сфері покликане забезпечити її стале функціонування та забезпечення інтересів її господарюючих суб'єктів.

Зроблено висновок, що в умовах конкурентного ринку електроенергії, який має запрацювати у липні 2019 року, становище виробників електроенергії на основі ВДЕ майже не зміниться, оскільки обов'язок щодо викупу усієї електроенергії, не реалізованої за двосторонніми договорами із споживачами, успадкує гарантований покупець. Встановлено, що з метою формування конкурентного середовища для виробників відновлюваної електроенергії і забезпечення реальної можливості її реалізації за двосторонніми договорами необхідно стимулювати попит на ВДЕ, зокрема шляхом запровадження обов'язкових квот щодо споживання відновлюваної електроенергії або надання податкових преференцій за її добровільне придбання.

З огляду на такі характерні ознаки господарського договору, як поєднання публічних та приватних інтересів, особливий суб'єктний склад та обмеження договірної свободи, встановлено господарсько-правову природу договорів у галузі відновлюваної електроенергетики.

У третьому розділі «Оптимізація правового регулювання використання ВДЕ в окремих сферах господарства України», який складається з двох підрозділів, здійснено аналіз найбільш перспективних засобів господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ у сфері житлово-комунального господарства (далі — ЖКГ) та у сфері транспорту.

У підрозділі 3.1. «Правове забезпечення ефективного використання ВДЕ для надання житлово-комунальних послуг з теплопостачання» зазначено, що подальше процвітання ЖКГ вимагає зменшення його залежності від традиційних енергетичних ресурсів, у зв'язку із чим уряди все частіше розглядають необхідність господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ не тільки для забезпечення енергетичної безпеки країни, але і для подальшого зниження тарифного навантаження на населення у сфері ЖКГ.

Встановлено, що за наявних обсягів виробництва відновлюваної теплової енергії в Україні запровадження тарифів на теплову енергію, вироблену з ВДЕ, на рівні 90 % від тарифу на теплову енергію, вироблену з використанням природного газу, не приведе до суттєвого зниження тарифів на житлово-комунальні послуги для населення.

Аргументовано, що запровадження конкурентного ринку теплової енергії в Україні не може розглядатися як стимул до використання ВДЕ для виробництва тепла. Останнє пояснюється тим, що на даному етапі єдина можливість для виробників теплової енергії на основі ВДЕ відшкодувати витрати на реалізацію своїх проєктів — це закласти їх у ціни на свій продукт, що у кінцевому підсумку взагалі ставить під сумнів їхню можливість конкурувати з виробниками теплової енергії з природного газу.

У підрозділі 3.2. «Правове стимулювання використання ВДЕ у сфері транспорту» досліджуються напрямки господарсько-правового стимулювання виробництва і використання біологічних видів палива.

Зазначено, що попри важливість автомобільного транспорту для забезпечення діяльності всесвітнього ринку товарів спільною для всіх країн є проблема забезпеченості автотранспорту паливно-мастильними матеріалами, для яких основними джерелами є нафта і нафтові продукти. На тлі їхнього дефіциту посилюється хвилювання суспільства щодо подальшої можливості покриття потреб у моторних паливах, що змушує уряди шукати альтернативні джерела для їхнього виробництва. У цьому напрямку перспективним вбачається переведення вітчизняних автопарків на використання біологічних видів палива.

Встановлено, що важливою складовою господарсько-правового стимулювання розвитку ринку біологічних видів палива в Україні є збереження сировинної бази для його виробництва, зокрема ріпаку. Відстоюється позиція, що з метою обмеження експорту ріпаку з України натомість скасування експортного відшкодування ПДВ Уряду доцільніше встановити вивізні мито на нього. Враховуючи значні обсяги

експорту ріпаку, встановлення вивізного мита на нього забезпечить зростання митних платежів, які, у свою чергу, зможуть бути використані для потреб автотранспортного сектора у рамках «митного експерименту».

Наголошено на тому, що запровадження вимоги щодо суміщення традиційного палива з біокомпонентами є реальною можливістю забезпечення стабільного попиту на біологічні види палива. З метою стимулювання вітчизняного виробництва біологічних видів палива запропоновано обмежити їх імпорт за допомогою тарифних або нетарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливе наукове завдання визначення напрямків та засобів господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні. Основні наукові і практичні результати дослідження полягають у таких положеннях:

1. ВДЕ мають виключне значення у забезпеченні стійкості енергетичних систем до дестабілізуючих факторів, зокрема економічних, природних, техногенних, політичних, і виступають важливим критерієм сталого розвитку суспільства. Переведення вітчизняного енергетичного сектора на їх використання відкриває широкий спектр можливостей для нашої країни: від забезпечення її енергетичної безпеки та покращення її іміджу на міжнародній арені до підвищення якості житлово-комунальних послуг та створення нового ринку збуту сільськогосподарської продукції.

2. Відносини щодо стимулювання використання ВДЕ у своєму кількісному та якісному вимірах переважно є господарськими і, відповідно, повинні регулюватися нормами ГК України і господарського законодавства в цілому. Останнє пояснюється кількома обставинами, зокрема тим, що саме господарські відносини як професійно орієнтований вид виробничих відносин суспільства найбільш енергетично залежні і характеризуються витрачанням енергії на усіх складових виробництва, зберігання, перевезення, перевалки та обробки продукції. Крім того, питання фінансування є одним із найбільш болючих під час реалізації проектів у галузі відновлюваної енергетики, у зв'язку із чим запровадження ефективного механізму стимулювання використання ВДЕ без залучення підприємницького сектора та активізації усієї сукупності господарських відносин у напрямку якомога повнішого використання ВДЕ є неможливим.

3. Господарсько-правове стимулювання використання ВДЕ — процес цілеспрямованого впливу органів державної влади, органів місцевого самоврядування, профільних організацій, фінансових установ на господарюючих і негосподарюючих суб'єктів з метою активізації виробництва та споживання енергії, виробленої на основі ВДЕ, шляхом закладення в господарському законодавстві як позитивних, так і негативних засобів спонукання.

4. Позитивним господарсько-правовим стимулам у галузі відновлюваної енергетики притаманні такі ознаки: спрямовані на виконання цільових показників у галузі відновлюваної енергетики; покликані мінімізувати економічні ризики виробників відновлюваної енергії; адресатами виступають як господарюючі, так і негосподарюючі суб'єкти; можуть мати як персоніфікований, так і неперсоніфікований характер; характеризуються тривалістю дії у поєднанні з динамічністю змін.

5. У процесі здійснення господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні виділено три етапи:

1) підготовчий етап, що включає в себе залучення нових виробників/споживачів енергії на основі ВДЕ, а також стимулювання наявних виробників/споживачів збільшувати обсяги генерації/споживання енергії на основі ВДЕ шляхом використання інформаційно-психологічних стимулів;

2) другий етап, пов'язаний зі сприянням у зведенні об'єктів ВДЕ шляхом використання усього спектра організаційно-правових стимулів та таких фінансово-господарських стимулів, як пряме державне фінансування та податкові пільги;

3) третій етап, що характеризується наданням підтримки власникам об'єктів ВДЕ у реалізації виробленої енергії шляхом використання «зелених» тарифів, а у перспективі — системи квотування і пов'язаної з нею системи «зелених» сертифікатів.

6. Множинність договорів у галузі відновлюваної електроенергетики, що передбачені новим Законом України «Про ринок електричної енергії», дає підстави для їхньої систематизації. За формою волевиявлення сторін виділено:

1) договори, щодо яких необхідне волевиявлення обох сторін (наприклад, двосторонні договори купівлі-продажу електроенергії, договір про постачання електроенергії споживачу тощо);

2) договори, щодо яких достатньо волевиявлення однієї сторони (наприклад, договір про купівлю-продаж електроенергії за «зеленим» тарифом, договір про участь на ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку, договір про надання послуг з розподілу тощо).

Враховуючи предмет кожного із договорів на ринку електроенергії, виділено:

1) основні договори, за допомогою яких встановлюється ланцюжок між генерацією електроенергії та її споживанням і предметом яких є обсяги постачання електроенергії (наприклад, двосторонні договори, договори про купівлю-продаж електроенергії на ринку «на добу наперед», на внутрішньодобовому ринку, про купівлю-продаж електроенергії за «зеленим» тарифом, договір про постачання електроенергії споживачу тощо);

2) інфраструктурні договори, які супроводжують укладення основних договорів і предметом яких є інфраструктурне забезпечення реалізації відновлюваної електроенергії. В межах цієї групи договорів також можна виділити дві підгрупи:

а) договори, які забезпечують доступ виробників відновлюваної електроенергії до ринку (наприклад, договори про участь у ринку «на добу наперед» та/або внутрішньодобовому ринку тощо);

б) допоміжні договори, які регламентують надання послуг щодо технічної реалізації відновлюваної електроенергії (наприклад, договори про надання послуг з розподілу, передачі, про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління, про приєднання до системи передачі, розподілу тощо).

7. Запровадження системи квотування та пов'язаної з нею системи «зелених» сертифікатів дозволить Україні отримати багато зисків. По-перше, на сьогодні в нашій країні відсутня ефективна система обліку електроенергії з ВДЕ, що унеможливує отримання об'єктивних даних щодо динаміки її приросту. Така ситуація ускладнює оцінку результативності запровадженого механізму господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ і, як наслідок, перешкоджає вчасному реагуванню у разі його неефективності.

По-друге, на фоні сучасної економічної кризи спроможність держави до 2030 року викупати усю вироблену електроенергію з ВДЕ (особливо враховуючи очікуване збільшення її об'ємів) за «зеленим» тарифом викликає сумніви. Запровадження системи квотування на основі «зелених» сертифікатів дозволить частково перекласти фінансове навантаження щодо придбання електроенергії на основі ВДЕ на приватний сектор. Запропоновано встановити обов'язкові квоти щодо споживання електроенергії з ВДЕ для важких галузей промисловості, які є основними джерелами емісії шкідливих сполук у довкілля.

8. Важливою умовою пом'якшення фінансових ризиків виробників відновлюваної теплової енергії є розробка методики розрахунку економічно обґрунтованих тарифів на відновлювану теплову енергію, що передбачає врахування питомих витрат на її генерацію на основі кожного з можливих видів ВДЕ. Відтак у розрахунок тарифу на відновлювану теплову енергію мають бути включені капітальні вкладення та експлуатаційні витрати власників об'єктів теплової енергетики на основі ВДЕ, а також розмір прибутку, необхідного для задоволення інтересів наявних виробників відновлюваної теплової енергії та для залучення нових. У разі якщо зазначені тарифи перевищують середньозважені тарифи на природний газ, то держава має взяти на себе зобов'язання щодо покриття цієї різниці. З метою недопущення зловживань з боку виробників теплової енергії з ВДЕ і з метою їхнього стимулювання вдосконалювати свої виробництва необхідно, щоб дія зазначених тарифів була обмежена у часі.

9. У Данії, Швеції, Фінляндії, Німеччині та інших європейських країнах, що роблять значні успіхи у виробництві тепла на основі ВДЕ, поширена практика використання екологічного податку за використання природного газу для опалення. Ця практика видається перспективною для нашої країни. Значні теплові втрати в Україні призводять до не обґрунтовано великих обсягів використання природного газу, а тому оподаткування його використання для опалення має

стати вагомим стимулом до його заміщення на ВДЕ. Зазначене нововведення має супроводжуватися державними субсидіями на придбання та встановлення систем теплопостачання на основі ВДЕ.

10. Запропоновано внесення таких змін до нормативно-правових актів України:

перейменувати Закон України «Про альтернативні джерела енергії» на Закон України «Про відновлювані джерела енергії»;

замінити терміни «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» та «альтернативні джерела енергії» на термін «ВДЕ» в усіх нормативно-правових актах України;

поняття «ВДЕ» у Законі України «Про альтернативні джерела енергії» викласти у такій редакції: «ВДЕ — це відтворювані біосферою невикопні джерела енергії, які забезпечують якомога дешевий та локальний спосіб отримання енергії, що гарантує енергетичну безпеку України»;

ст. 9 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» викласти у наступній редакції: «Господарсько-правове стимулювання використання ВДЕ здійснюється відповідно до законодавства шляхом застосування фінансово-господарських, організаційно-правових, інформаційно-психологічних важелів і стимулів, передбачених законодавством про енергозбереження та охорону довкілля, з метою розширення використання ВДЕ»;

доповнити Закон України «Про альтернативні джерела енергії» статтею наступного змісту: «Одним із суб'єктів реалізації господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні є бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатор — це організація, яка надає фінансові, юридичні, консалтингові, комунікативні, освітні та інші послуги новоствореним суб'єктам господарювання, чия діяльність пов'язана із генерацією енергії на основі ВДЕ, за державний кошт з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях України та у зарубіжних наукових виданнях:

1. Рибнікова Е. Ю. Поняття нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії за законодавством України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 74—77.

2. Рибнікова Е. Ю. Окремі проблеми імплементації європейського досвіду використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії в Україні. *Актуальні проблеми держави та права*. 2017. № 78. С. 135—142.

3. Рибнікова Е. Ю. Економіко-правовий механізм стимулювання виробництва та використання альтернативної енергії в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3—4. С. 94—97.

4. Рибнікова Е. Ю. Договірне забезпечення використання відновлюваних джерел енергії в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 3. С. 48—52.

5. Рибнікова Е. Ю. Економіко-правове стимулювання використання альтернативних джерел енергії для виробництва теплової енергії. *Visegrad journal of human rights*. 2017. № 6. С. 151—156.

Публікації апробаційного характеру:

1. Рибнікова Е. Ю. Необхідність державного регулювання розвитку відновлюваної енергетики. *Сучасний вимір держави і права: зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф.*, 19—20 трав. 2017 р., Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 95—97.

2. Рибнікова Е. Ю. Бізнес-інкубація у галузі відновлюваної енергетики. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України: зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф.*, 8—9 вересня 2017 р. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 23—27.

3. Рибнікова Е. Ю. Господарсько-правове стимулювання використання біологічних видів палива в Україні. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф.*, 3—4 берез. 2017 р. Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. С. 52—56.

АНОТАЦІЯ

Рибнікова Е. Ю. Господарсько-правове стимулювання використання відновлюваних джерел енергії в Україні. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 — господарське право; господарсько-процесуальне право. — Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ в Україні.

Аналіз сучасних тенденцій в енергетичному світовому секторі дозволив зробити висновок стосовно того, що ВДЕ стали важливим елементом концепції сталого розвитку суспільства, а також важливою передумовою енергетичної безпеки країн, яку автором запропоновано розглядати у широкому та вузькому значенні.

У дисертації обґрунтована необхідність узагальнення термінів «нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» та «альтернативні джерела енергії» під єдиним терміном «ВДЕ» та запропоновано їх авторське визначення. Внесено пропозиції

щодо напрямків розширення співпраці України з міжнародними урядовими і неурядовими організаціями у галузі відновлюваної енергетики.

Розкрито сутність господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ, окреслено його інструменти та запропоновано систематизацію етапів його здійснення. Розроблено та обгрунтовано авторську класифікацію договорів у галузі відновлюваної енергетики. Доведено доцільність запровадження в Україні системи квотування та пов'язаної з нею системи «зелених» сертифікатів у якості ефективного інструменту обліку відновлюваної електроенергії та ефективного засобу забезпечення попиту на неї серед населення. Надані рекомендації щодо підвищення ефективності господарсько-правового стимулювання використання ВДЕ у житлово-комунальній сфері та у сфері транспорту з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Ключові слова: відновлювані джерела енергії, альтернативні джерела енергії, нетрадиційні та поновлювані джерела енергії, відновлювана енергетика, господарсько-правове стимулювання, «зелений» тариф, «зелений» сертифікат, квотування, біологічні види палива.

АННОТАЦІЯ

Рыбникова Э. Ю. Хозяйственно-правовое стимулирование использования возобновляемых источников энергии в Украине. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 — хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. — Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация является первым в отечественной науке специальным комплексным исследованием хозяйственно-правового стимулирования использования возобновляемых источников энергии (далее — ВИЭ) в Украине.

Анализ современных тенденций в энергетическом мировом секторе позволил сделать вывод относительно того, что ВИЭ стали важным элементом концепции устойчивого развития общества, а также важной предпосылкой энергетической безопасности стран, которую автором предложено рассматривать в широком и узком смысле.

В диссертации обоснована необходимость обобщения терминов «нетрадиционные и возобновляемые источники энергии» и «альтернативные источники энергии» под единым термином «ВИЭ» и предложено их авторское определение. Внесены предложения относительно направлений расширения сотрудничества Украины с международными правительственными и неправительственными организациями в области возобновляемой энергетики.

Раскрыта сущность хозяйственно-правового стимулирования использования ВИЭ, определены его инструменты и предложена систематизация этапов его

осуществления. Разработана и обоснована авторская классификация договоров в области возобновляемой энергетики. Доказана целесообразность введения в Украине системы квотирования и связанной с ней системы «зеленых» сертификатов в качестве эффективного инструмента учета возобновляемой электроэнергии и эффективного средства обеспечения спроса на нее среди населения. Даны рекомендации по повышению эффективности хозяйственно-правового стимулирования использования ВИЭ в жилищно-коммунальной сфере и в сфере транспорта с учетом положительного опыта зарубежных стран.

Ключевые слова: возобновляемые источники энергии, альтернативные источники энергии, нетрадиционные и возобновляемые источники энергии, возобновляемая энергетика, хозяйственно-правовое стимулирование, «зеленый» тариф, «зеленый» сертификат, квотирование, биологические виды топлива.

SUMMARY

Rybnikova E. Y. Economic and legal stimulation of renewable energy sources usage in Ukraine. — Manuscript.

Thesis for obtaining scientific degree of Candidate of Juridical Science, speciality 12.00.04 — Economic Law; Economic and Procedural Law. — National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2018.

In the national economic science the thesis is the first special comprehensive study of the economic and legal stimulation of renewable energy sources usage (hereinafter — RES) in Ukraine.

The modern trends analysis within global energy sector has allowed us to conclude that RES have become exceptionally important element in the conception of sustainable development, and besides, they became essential prerequisite to the countries' energy security, which the author has suggested to consider in both broad and narrow sense. The entire thesis is built on the fact that relations regarding the use of RES in their quantitative and qualitative dimensions are mainly economic, and accordingly, they should be regulated by the norms of the Economic code of Ukraine and economic legislation as a whole.

On the basis of analysis of current national legislation in the renewable energy sector the conclusion is made that it necessary to generalize the terms «non-traditional and renewable energy sources» and «alternative energy sources» under single term «RES», also the author's definition to it is suggested. Scientifically grounded proposals for the ways of expanding the Ukraine's cooperation with international both government-related and non-governmental organizations in the renewable energy sector are developed.

It is worth noting, that the renewable energy sector is one of those spheres of material production, that isn't able to develop by itself within the context of market mechanism and requires state intervention. This thesis unveils the essence of

the economic and legal stimulation of the RES usage and gives its definition along with its implementation stages systemizing into certain road-map. The expediency of implementation of Renewable energy quota and Green certificate schemes in Ukraine as the effective instruments of the renewable energy accounting and demand stabilization on it among the population of the country is substantiated.

The list of positive tools of stimulation the RES usage has been expanded with the new edition of the Law of Ukraine «On alternative energy sources», giving the possibility to access to financial, economical, organizational, legal, informational and psychological ways of promotion. Author's classification of contracts in the renewable energy sector according to the form of the parties' expression and to the subject is developed. It is concluded that the development of the business-incubators network, which activity will be directed on both existing and potential energy manufacturers based on RES is the promising method of stimulation of the RES usage in Ukraine.

The recommendations on efficiency improving within economic and legal stimulation of the RES usage in our country housing and communal sector are suggested, especially by the way of certain methodology development in fixed tariffs calculation for the heated energy utilization, produced by using RES. This means, that it should be determine the value of economically feasible tariffs, based on taking into account the specific costs of the energy produced, which depend on the RES type themselves. Besides, great deal of interest is given to the analysis of the experience of such countries as Denmark, Sweden, Finland, Germany in the renewable energy sector, and it is concluded that introduction of the environmental tax for the natural gas being used for heating in Ukraine would be an effective incentive to use more RES instead of natural gas for generation of heating energy. Along with this fact it is stated, that this initiative should be accompanied by the state subsidies for the purchase and installation of the heating systems based on RES.

In the context of economic and legal stimulating the use of biofuels it is substantiated the necessity to exclude bioethanol from the group of excisable products, and to apply zero excise tax rate to biodiesel and alternative motor fuel up to the moment, when the share of the RES energy in the transport sector arrives to the 20 % figure. Other important thing that is shown in the thesis is that exceptionally important element of economic and legal stimulation of the biofuels market development in Ukraine is to preserve the raw material for its production, namely rape. It is concluded, that in order to restrict rape exportation from Ukraine, instead of abolishing export refund of value added tax it is necessary to apply the export duty to it.

Key words: renewable energy sources, alternative energy sources, non-traditional and renewable energy sources, renewable energy, economic and legal stimulation, «green tariff», «green» certificate, quoting, business-incubator, biofuels.

Підписано до друку 20.08.2018. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 132.

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Академічна, 7
Тел. (048) 777-48-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4284 від 23.03.2012 р.